

MARIA BELISARE: UN DASCĂL, UN OM

Viorica BĂLTEANU

Universitatea de Vest din Timișoara

Ce imensă șansă e aceea de a fi avut parte de dascăli exemplari! Condiția *sine-qua-non* pentru a fi un asemenea om al catedrei este zestrea umană deosebită, altruismul, dar și competența profesională la fel de indiscutabilă.

Celelalte așa-zise cadre didactice sunt balast. Foarte toxic, din nefericire. A distruge, simultan, zeci, sute de tineri subiecți este înfricoșător de primejdios, pentru fiecare din acei învățăcei, pentru prestigiul școlii, în sens amplu, ca și pentru societate. Sistemul incapabil să se debaraseze de pseudoprofesorii este sortit autodistrugerii. La noi, se vede cu ochiul liber cum — din cauza crasei indiferențe a factorilor de răspundere, nepăsători la calitatea și prestigiul actului educațional — au ajuns la catedră enorm de mulți neaveniți. În paginile ce urmează, vom arăta ce înseamnă, în schimb, un dascăl mare, căruia îi porți recunoștință toată viața.

Evocării neuitatei noastre profesoare Maria Belisare i-a fost dedicată serata *Dante Alighieri* din noiembrie 2007. Au vorbit, atunci, cu emoție, despre omul și dascălul care ne-a marcat viața Iosif Cheie-Pantea, Rodica Bărbat, Vasile Bogdan, Emilia Ungurean, Sergiu Drincu, Cornel Ungureanu, semnatară prezentelor rânduri. Ne-au ascultat cu multă luare-aminte colegi mai tineri, studenți. Ca în destule ocazii similare, acele două ceasuri de înălțare sufletească ne-au reunit în Aula care — cea dintâi în Universitatea de Vest din Timișoara, încă din 1996, personalizată — este recognoscibilă, nu printr-un număr

neutru și banal, ci printr-un nume: acela al supremului poet al Italiei, etern izvor de cultură majoră.

Un abur de lacrimă, câteva momente duios hazlii au împănăt amintirile datorite nouă înșine și celorlați, în acea seară. Nimeni nu s-a plictisit. Ideea reunirii între copertile revistei *Philologica Banatica* a menționatelor clipe de viață universitară timișoreană, cu precădere din anii '50-'60, le aparține profesorilor Ileana Oancea și Sergiu Drincu. Le mulțumim.

Doamna profesoară Maria Belisare a fost – nu numai după a noastră opinie – un cadru didactic exemplar, pentru că îmbina excelent principalele două vocații ale profesiei: competența în domeniul predării și priceperea, atât de prețioasă, de a făuri oameni integri prin educație. Credea nestrămutat în acel miracol ce se împlinește prin consilierea, formarea atentă a tinerilor, miracol repetat, în concret, de Domnia sa cu aproape fiecare student care a avut norocul de a-i fi în preajmă. Excepțiile sunt persoane cărora degeaba vrei să le inculci principii înalte: de unde nu e, nici Dumnezeu nu cere! Doamna noastră era aspră, intransigentă, directă, dar dreaptă, onestă, generoasă, însuflețită de credința în forța experienței pedagogice validate de milenii. Uneori, ne surprindea prin gingășii extreme, totuși.

Intra în amfiteatru – eram vreo 40-45 de studenți în maxi-grupa de Limba italiană studiată în regim intensiv – punctuală, sever elegantă, purta ochelari cu ramă groasă, avea servieta neagră doldora de cărți, fișe, alte materiale didactice. Mi-a explicat, mai târziu. Un cadru didactic universitar vine negreșit „înarmat” cu cele trebuitoare, iar o poșetă, chiar încăpătoare, nu este potrivită, lipsindu-i prestanța. Despre dascălițele care fac „parada modei” avea o părere deloc măgulitoare. Era tranșantă în formulări Profesoara noastră, motiv pentru care îi așteptam, cu inima cât un purice, estimările. Elenganța, nu

numai vestimentară, era desăvârșită. Piese clasice, în culori cu osebire sobre, bine armonizate. Un parfum discret, de calitate, părul de omăt coafat nestrident. Era convinsă de faptul că adevărul nu trebuie ascuns, avea – din fericire – un tovarăș de drum cu aceleași convingeri de viață.

Spunea lucrurilor pe nume. Era temută, respectată, dar și comentată cu sarcasm, în lipsă, de către aceia care nu-i puteau opune un model comportamental la fel de coerent etic.

Iubea imens orice formă de viață. Se înconjura de plante, pe care le îngrijea personal, acasă, la catedră. Cine iubește plantele, animalele dă tot ce are mai bun în suflet ființelor umane, mi-a confirmat Doamna tacit, mereu. Important e să fii un om de nădejde, unul „pentru orice anotimp”, lăsa de înțeles.

Cu vreo doi-trei colegi (îndeosebi fete, dintre băieți îl prețuia numai pe Vasi Bogdan) am fost invitată în locuința Doamnei, către sfârșitul anului secund. Soții Belisare ocupau o cameră spațioasă, luminoasă, cu acces la dependințe¹. Pe atunci, strada se numea Leningrad. Vecinul de apartament, un croitor și familia, îi teroriza cu zgomotul mașinilor de cusut (lucrau în serie) pe cei doi intelectuali obișnuiți să se dedice, zilnic, lecturii, scrisului. După absolvire, timp de aproape trei decenii, i-am vizitat în cartierul ce, în anii '70, abia se profila, ulterior, devenind împlinit: Calea Torontalului. Doamna Profesoară mi-a povestit cum primiseră repartizarea² pentru acel apartament.

La începutul deceniului opt, s-a ivit o situație unică, în urma unui prim foarte important congres internațional găzduit

¹ Tinerii se vor mira, dar locuințele „în comun” constituiau aproape o regulă. De inspirație stalinistă. Astfel supravegherea vecinilor fiind lesnicioasă, nu numai umilitoare existența sub nasul celorlalți.

² Problema locativă nu se rezolva lesne. Existau foarte lungi liste de așteptare, condițiile erau stabilite rigid.

de România, la Facultatea de Științe Economice timișoreană. Evenimentul fusese susținut organizatoric și financiar de magnatul originar din Lugoj, dar având cetățenie italiană, Iosif Constantin Drăgan, aflat la vârful Asociației Internaționale de Marketing. Doamna Profesoară a asigurat impecabil traducerea intervențiilor oaspeților străini, din italiană și din franceză, elogiindu-i cu toții prestația.

Aflată în prag de pensionare, exasperată de anii de stat în comun cu persoane doritoare să se extindă grabnic în tot apartamentul, întrebată fiind cum înțelege să fie răsplătită pentru efortul depus, a relatat în ce condiții precare domiciliază. Apartamentul le-a fost destinat la intervenția directă a unui activist cu rang înalt, care preda și la universitate. Spre uluirea celor de la Personal. Cum asta? Soții Belisare nu erau membri ai P.C.R., studiaseră în Italia în perioada interbelică, la Regionala C.F.R. și la Universitate nu fuseseră luați în calcul, figurând pe listele de așteptare pe locuri ce nu dădeau vreo speranță... Și totuși, o fărâmbă de dreptate s-a făcut, atunci.

Am admirat întotdeauna ordinea perfectă, aranjamentul interior de un bun-gust fără cusur, ospitalitatea caldă a familiei Belisare. Unite cu conversația despre câte toate, deveneau un ritual de neuitat. Mereu mă îndrăgosteam de plantele splendid înflorite de pe pervazul interior încăpător, din camera cea mare, unde eram, cel mai adesea, primită. În ultimii ani ai secolului trecut, am fost repetat invitată, la același ceas de început de seară, cu doamna doctor Roșiu.

Ușa-fereastră era încadrată de scoarțe muntenești țesute cu model tradițional. Cu figuri geometrice, nu cu „verde” colorate aiuritor, cum se instala moda *kitsch*, de ceva timp. Pe jos, tot scoarțe de lână, cu modele românești stilizate, în culori neutre. Moșteniri de familie: domnul Belisare era fiul unic al unui renumit pictor de biserici și al unei delicate descendente dintr-o familie franceză. Tablourile, superbe, erau pictate

aproape toate de către Dimitrie Belisare. Mai erau pe pereți un desen de Iosif Iser, alte câteva picturi, o adorabilă ceramică italiană, ce mă făcea să suspin interior prin inscripția: *Casa mia, casa mia,/ per piccina che tu sia,/ io ti vedo una badia!*

Nu o dată, vorbind cu doamna doctor Roșiu, în drum spre stația de tramvai, ne-am exprimat amândouă îngrijorarea cu referire la ce se va întâmpla când unul din cei doi soți va dispărea. Era limpede că simbioza era totală, iar lucrurile urmau a lua aspect tragic. Oricum Doamna era stâlpul...

Pe la sfârșitul anilor '70, într-o însorită dimineață de duminică, Doamna Profesoară mi-a cerut să nu mă mai adresez lor decât cu „tanti Mioara și nenea Marcel”. Ce bucurie rară! Mă considerau ca făcând parte din familie. Cătălina, o nepoată, devenise clujeancă prin căsătorie, preda franceza la liceu, avea doi copii foarte reușiți, o vedeau tot mai rar, însă comunicau telefonic și epistolar cu regularitate.

Dumnezeu s-a îndurat, într-un fel. L-a luat mai întâi pe nenea Marcel. Au urmat ani triști. Bonomia omului conciliant, cu acut simț al răspunderii își făcea simțită lipsa. Tanti Mioara nu mai putea să citească. În câteva împrejurări, cu inima închircită de durere, i-am explicat că nu-l va putea întâlni pe nenea Marcel, acolo, în lumea de lumină, decât dacă va rămâne curajoasă până la capăt, îndurând despărțirea vremelnică. Nu mai putea veni la seratele *Dante Alighieri*. Îi povesteam mici năzbâtii ale băieților mei, despre minunata Teresa Ferro și despre alți oaspeți străluciți, despre Daniele Pantaleoni care-mi era colaborator apropiat. Era bine îngrijită de o familie care locuia la scara vecină.

Pe tanti Mioara am condus-o pe drumul din urmă, în 31 decembrie 1999, regăsindu-ne – în acea zi cenușie, rece, umedă – cu sufletul sfâșiat, aproape toți aceia care am iubit-o cu adevărat.

Ne întrebăm, nu o dată, care este explicația tot mai numeroaselor divorțuri. Tanti Mioara și nenea Marcel au fost legați de o afecțiune puternică, dublată de respectul reciproc. Au rămas nedespărțiți, inclusiv pentru că veneau din familii care se destrămaseră, după divorț ajungându-se la alte căsătorii. Numai *Petite*, măicuța lui nenea Marcel nu se mai legase în alt matrimoniu. O aminteau cu nesfârșită duioșie.

Peste 50 de ani împreună, deși intervenise războiul, iar Marcel, proaspătul soț, plecase pe front. Urmaseră ani dificili, în București. La Timișoara, oraș natal pentru tanti Mioara, treptat, lucrurile se așezaseră. Se derula „sumbrul deceniu”, atmosfera era otrăvită. Își făgăduiseră ca, orice s-ar întâmpla, să rămână laolaltă. De aceea, casa lor a fost mereu o oază de seninătate, familia fiind o valoare esențială: te căsătorești după o chibzuială temeinică, spre a face un lung drum laolaltă, când găsești omul potrivit. De îl găsești, firește.

Ce gospodină formidabilă era tanti Mioara! Fabuloase mi se păreau chiar și modestele *croque, monsieur*, pentru că erau atunci scoase din cuptor și prezentate pe o tăviță drăgălașă. Mai târziu, când a găsi o franzelă devenise un vis aproape de neîmplinit, tanti Mioara cocea minuscule tarte, umplute de nenea Marcel cu salată *boeuf*, cremă de brânză cu mărar, anșoa cu măsline tocate.

Le mâncam, mai întâi, cu ochii, după tradiția bucătăriei italiene și franțuzești, estetica fiind un element *sine-qua-non*. Urmau niște prăjiturile de casă cu zahăr ars și nucă. Sau prăjituri cu miere cumpărate de la cofetărie. Nenea Marcel se ocupa de limonada făcută de el însuși ori de sucul achiziționat după ceva stat la coadă, fructele fiind și ele marfă de mare lux, la un moment dat.

Devenisem deja de două ori mămică, se înălțau copiii, anunșasem că nu intenționez să mă recăsătoresc, atunci când tanti Mioara și nenea Marcel au decis că puteam închina,

uneori, un pahar de vin alb, ales de nenea Marcel, pentru care primea laude așteptate negreșit. În vreo două-trei rânduri am fost invitată și la cină, la început de martie.

Mă prezentam cu flori, tanti Mioara le admira cu încântare, alegând vasul potrivit. În anii de lipsuri accentuate, duceam și câte ceva de ale gurii, pentru că nenea Marcel stătea la cozi tot mai sâcâitoare, sănătatea scârțâia. Un pachetel de unt, o cutie de ciocolată, niște conserve de casă ori procurate anevoie erau considerate aproape mană cerească. Mama n-ar fi suportat nici ea să-i știe cufundați în lipsuri. Îi iubea prin mine. Cunoștea o mulțime de trucuri gospodărești tanti Mioara. Pentru ca, soțul abia întors sub acoperișul conjugal, să nu fie nevoit să respire mirosul de bucătărie emanat de plete, un tulpan³ de mătase naturală era salutar. Acoperind tot părul, mirosul de mâncare era instantaneu oprit de fibre. Așa este.

Două erau momentele foarte, foarte, foarte importante în casa Belisare: Crăciunul și ziua de 8 martie, ajunul aniversării lui nenea Marcel, dată când se înfiripase idila vieții lor.

Tinerii din „România dodoloață”⁴ aflați la studii în străinătate erau destul de numeroși. Micuța domnișoară Mioara Gheorghiu, dintre toți, îl remarcase exact pe junele student în drept, înalt, brunet, bine îmbrăcat, foarte manierat. Frecventau aceleași cafenele, biblioteca *La Sapienza*. Fără a fi băgată în seamă. Îl auzise plângându-se unui prieten că urma să-și sărbătorească singur, în ziua următoare, aniversarea, pentru că nu-i sosiseră banii de la București. Domnișoara firavă, cu pălărioară ce ascundea părul pieptănat cuminte, s-a apropiat, a doua zi, lin de băiatul îngândurat. Sorbea, fără chef, un *cappuccino*. Sfioasă, dar cu voce fermă, l-a felicitat, rugându-l

³ Tata folosea același sinonim pentru *basma*. Motiv în plus de jubilație interioară pentru mine.

⁴ Sintagma dragă lui Blaga emoționează dureros la fel de mult, și azi.

să accepte ceva bani cu împrumut, până la primirea tainului financiar de acasă. Ea tocmai primise bursa... I-a întins buchetul de violete abia cumpărat, pe care-l rânduise într-un minuscul vas de porțelan verde⁵. S-au plimbat ceasuri în șir, sporovăind. A fost începutul unui parcurs existențial unic. Era în anul 1938. În primăvara anului următor, după revenirea în București, s-au căsătorit.

Instinctul matern s-a dezvoltat numai cu trecerea anilor. Niciodată, tanti Mioara nu și-a putut ierta că renunțase la copilul care ar fi trebuit să se nască în plină conflagrație mondială, în urma unei permisiuni din linia întâi. I s-a părut tot mai palid consolatoare teama, de atunci, că s-ar fi putut să fie nevoită a-l crește singură, ca văduvă de război. Avea, de aceea, o slăbiciune îndeosebi pentru unele fete, pe care se bucura văzându-le cum își împlinesc destinul prin maternitate, în care întrevedea valoarea supremă a traiectului nostru pământesc.

Nu te poți sustrage propriului destin: tanti Mioara și nenea Marcel nu au mai avut copii biologici, în schimb, au înzestrat și cununat câteva studente, au botezat copii, au cultivat tandre raporturi afective cu oamenii tineri în care credeau. Am acasă un teanc de cărți, pe care tanti Mioara le iubea. Mi le-a dăruit pe rând. Specială este o ediție elegantă a capodoperei lui Dante, pe care o folosesc în mod curent. Alt exemplar îmi fusese deja destinat de neuitatul profesor G. I. Tohăneanu, în anul penultim de facultate⁶. Mă consider dublu norocoasă

La finele iernii, cred că era prin 1987 sau '88, tanti Mioara mi-a telefonat, ușor agitată, oțărâtă foarte, cerându-mi

⁵ Mica vază stătea – *memento* fermecător – pe etajera de sub televizor.

⁶ Am relatat împrejurarea petrecută în anul al patrulea de studii, în volumul omagial *In honorem Magistri G. I. Tohăneanu*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2003.

să vin grabnic să iau o tufă de *forsythia* (ploaia de aur), pentru că vecinul de la parter nu suportă să o vadă iar înflorind și înfrunzind în fața ferestrei lui. A doua zi, m-am prezentat, rugasem un prieten – tot fost student al Doamnei Belisare – să mă ajute. A venit cu mașina, cu un arșeu, a dezgropat arbustul, după care m-a ajutat să-l plantez în curtea imobilului unde stau. An de an, înflorește, în preajma zilei de naștere a lui nenea Marcel. Foștii stăpâni au devenit aduceri-aminte.

Cu incomparabila cunoaștere a oamenilor, dobândită ca educator din vocație, tanti Mioara mă îndemna prin mesaje subiacente să fac un lucru la care chiar mă pricepeam: să perseverez în ce-mi propun. Îmi prezenta greutățile ca fiind chiar insurmontabile. Asta mă întărea în lupta la care nu înțelegeam să renunț cu niciun chip. Știa că italianistica e pentru mine la fel de însemnată ca românistica, iar ambele, ca aerul. Îmi repeta că nu voi izbuti, deoarece totul se concentrase în Capitală. Eta Boeriu era excepția ce confirma regula, replica observației mele punctuale. Când, după două decenii consecutive, a renunțat la orele de italiană de la Universitatea Cultural-Științifică, m-a recomandat pe mine, astfel că i-am dus mai departe munca, cu începere din 1977. Plata era simbolică, dar România continua să aibă, în principalele orașe, cursuri a căror existență era raportată la UNESCO. Eram chiar mândră de acea misiune. Iar destinul lucra...

Am publicat, în 1981, un studiu de traductologie privind exact raporturile între cele două domenii congenere mie. S-a bucurat. Peste un an, am tradus și publicat o carte, în reviste îmi apăreau alte tălmăciri, iar, din 1984, poezii și povestiri proprii. Când i-am relatat cuvintele de laudă spuse de Eta Boeriu despre mine, în Sicilia, a fost măgulită. În aceeași toamnă, mă duceam, însă, cu sufletul sfâșiat, la Cluj, la înmormântarea incomparabilei italianiste și autoare lirice.

În toamna anului 1990, i-am telefonat Doamnei Profesoare, spunând că am fost chemată să predau la Universitatea unde-i fusesem studentă. Emoția ne învăluia pe amândouă. Iată, îi continuam destinul în mediul academic, lucrurile urmau să crească firesc. Au urmat concursul de titularizare, a doua facultate, la Craiova, a continuat șirul traducerilor, în reviste, în volume. Din italiană. În italiană. Doamna a știut de unele. Nu a apucat să mângâie, cu privirea împuținată, cărțile cu numele meu pe copertă. Cu temeinicia învățată și de la tanti Mioara, le dădusem la iveală atunci când socotisem că adunaseră valențe de lucru bine făcut. N-am agreat nicicând filosofia cantității, am dat ascultare și sfatului Doamnei de a nu „arde etapele” în chip nesăbuit. Nu regret.

A fost o vădită plăcere pentru tanti Mioara și nenea Marcel participarea, în 19 iulie 1991, la ctitorirea Comitetului *Dante Alighieri* timișorean, din inițiativa pupilei lor. Am mai contabilizat o izbândă, de care s-a minunat tanti Mioara: am fondat specializarea de licență Limba italiană, în 1997. Acum, este în formare Departamentul de Italianistică, întrucât în Universitatea de Vest din Timișoara funcționează bine un Master unic în România: *Civiltà italiana e cultura europea*. Peste puține luni, va exista și o cifră anuală de școlarizare la Limba italiană, adică se înfiripă un statut solid, cum au alte limbi străine, predate de diverse decenii, în U.V.T.

La fiecare întâlnire, tanti Mioara îmi sugera să le ripostez exact cum merită aceleora care-mi făceau viața amară, cu malignitatea din dotare, în care excelau, nu glumă. Unii chiar repetându-mi cât de mult țin la mine, astfel supraestimându-și propria inteligență. Tăceam, mergeam mai departe, nu o dată înghițindu-mi lacrimile. Clătina din cap, spunând că bunătatea exagerată mă face vulnerabilă. „Învață să-i dai fiecăruia ce i se cuvine, că tot ești fascinată de romanele lui Leonardo

Sciascia⁷”, mi-a zis într-o zi, aprobată de nenea Marcel. La vorbele Doamnei ridicam din umeri. Când nu ai monede calpe, cum să pretinzi a birui „legea junglei”? Poți, în schimb, să perseverezi în construcția migăloasă, de seamă, pe care ai proiectat-o în infinitezimale detalii, în lungi ceasuri de nesomn. Precum un arhitect ale cărui edificii sunt sortite a înfrunta veacurile. Ființele meschine, puse pe rele, izbâdesc, cel mult, pe termen scurt. Și sunt, negreșit, detestate, studenții apreciind exact cine e om și cine pigmeu, îmi reamintea, din când în când, tanti Mioara, găsind cuvinte alinătoare, în momentele de extremă descurajare. Un refren al său ar putea fi formulat: „Să nu aștepți recunoștința de la neisprăviți, că nu au de unde să o scoată”. Pilda vie era omul cu suflet mare. Se cuvine să deprindă – poate, cu vai nevoie, cel mai adesea! – cum se trece peste impasuri felurite. Să plângă, dacă nu se poate altfel, când și când. Chiar e salutar să o facă. Fără a ceda.

Făpturile cu frică de Dumnezeu încearcă, ba și izbutesc să-și amelioreze raportarea la realitate. În sinea mea, din anii tineri, luasem decizia să-mi urmez calea, făcând bine celor din preajmă, trudind fără preget, cu gândul numai la o ipotetică prețuire din partea viitorimii. Alegere ca oricare alta. Dar care îți umple viața, îi dă sens deplin. Despre prețul plătit, altădată.

„În casa ta, cel mai bine le merge plantelor”, a conchis peremptoriu tanti Mioara, după ce au fost la mine la cină, într-o toamnă foarte târzie. Au devenit mai plini de solitudine. Mă întrebau până și cum o duce pisica, la care știau că țin și care mă iubea cum se pricepea mai bine, încât se comporta ca un... mâtocățel. Înflorise deja arbustul cu flori de aur? Ce mai făceau băieții? Mă simțeam întremată după vizita în cochetul mic

⁷ Aluzia la cartea *A ciascuno il suo* este străvezie. Din iulie 1990 până în iulie 1991, revista *Meridianul Timișoara*, editată de poetul Anghel Dumbrăveanu, a publicat romanul *Porte aperte* de Sciascia tradus de noi.

apartament din aleea Stelelor. Știau atâtea despre studenții de odinioară, despre firea, nu o dată, înșelătoare a lucrurilor, a oamenilor!

Călătoriseră mult peste hotare. Țara o cunoșteau ca în palmă și o iubeau cu patimă. Cu niște precedente promoții făcuseră excursii de studii intrate în legendă. Tineri, fuseseră mari amatori de drumeții alpestre.

Și iubirea pentru munte ne apropia.

Muntele are o fascinație complexă, subtilă, mai cu seamă pentru noi românii, adesea nevoiți a căuta adăpost în codru. Și când te gândești cum se taie pădurile în zilele noastre! Jale grea. Piticoți răi cu topoare. Proști, da' și mulți!

Prin nenumărate încercări trecuseră. Biruind. Pentru că erau împreună. Aveau un proiect existențial ferm. Cum prea puțini se mai pricep a avea. Hedonismul rămâne o capcană perenă, în care e lesne să te pierzi.

Ce mult îmi lipsesc, de când s-au mutat pe o altă alee a stelelor, mai limpede, mai tihnită!